

TRŽIŠKI ZVON

I Z H A J A
V S A K E G A 1.

LIST ZA PROSVETO, GOSPODARSTVO IN KULTURO

ŠTEVILKA 3.
ZA MAREC

Ob spominu . . .

Gor čez izaro —
N'mav čez gmajnico,
kjer so me zibali
mamica moja . . .

S temi popevkami koroških Slovencev bi pričel pisati spomine ponesrečenega koroškega plebiscita. Komaj se je polk slovenskih fantov povrnil iz smrtnega robstva, brezplodno umiral in krvavo pot potil tisoč pet sto in dva in petdeset dni in noči . . .

V Ljubljani se je zbral v domobranski vojašnici in odšel januarja meseca 1919 pod narodnim praporom na Koroško — na pomoč našim najbolj zapuščenim bratom, po katerih je žvižgal bič vse žive dni. Tu je srepo gledal v oči polkom bivših nemških sobojevnikov, tu je krvavel za svobodo bratov, ki je niso bili nikdar deležni. Vendar so bili ti boji napram prejšnjim prava igrača. Čete slovenskega polka so bivale po hribih okrog Velikoveca in Sinče vasi in po višinah okrog Guštanja. Pozneje se je spojil z njim tudi bataljon tržaškega polka.

Vsi ti polki so marširali večina skozi Tržič na Ljubelj, in od tam na koroško fronto.

Še se niso ohladile cevi pušk, še se ni posušila prelita kri in že je pričel znova krvavi ples — na Gosposvetskem polju, tam, kjer je že tekla slovenska kri pod turškim mečem. Strojnice so pričele ragljati znova morilno pesem, moriti nedolžne ljudi, uničevati svetinjo slovenske Koroške. Nemško vojaštvo je pričelo obstreljevati in moriti na najbolj ogaben način. Vajeni so bili vsega, zato se niso brigali, ako so napadli v svoji zakrknjenosti ne samo slovenske čete, marveč tudi civilno prebivalstvo. Streljali so na vse: žene, dekleta in starčke, pač na vsakogar, katerega so sumili, da je proti njim . . .

Po Koroškem te jekla rdeča kri, da bi gnala kmalu mlinške kamne tri . . .

Veliko lepih domačij zavednih Slovencev je pogorelo, kar je storila uničevalna požigalska roka. Grozilo se je s preganjanjem, izgnanstvom in prokletstvom. Druhal si je izmislila najpodlejše orožje za branilce svoje rodne zemlje. Oborožili so se s kiji in cepci, ki so jih okovali z velikimi žebli in kavli. Tako srednjeveško orožje je marsikateri Slovenec okusil na lastni koži.

Zveste slovenske duše

V takih razmerah je koroške Slovence spominjalo na dobo turških vpadov v slovenske dežele, ki so se morali braniti proti njim na življenje in smrt. Marsikateri Slovenec je bil podoben Mirku, ki je čuval svojo rodno hišo pred propalo druhaljo. Marsikatero slovensko dekle je bilo podobno Miklovi Zalki, ki se je postavila v bran proti vsiljivemu tujcu. Koroški Slovenec je želel biti po zlomu večstoletnih okov na svoji zemlji gospod, bila naj bi prostost, enakost svoboda in zasijala naj bi vsem svoboda v zedinjeni Jugoslaviji.

Kolikokrat so se zalesketale solze v očeh mož in žena, ki so v živi veri molili k Bogu: da naj on razsvetli um in srce vsemu prebivalstvu spornega ozemlja, da bi kot en mož neustrašeno šlo v boj za staro pravdo: v boj za svobodo in za zmago svete narodne stvari!

Vsa prelita kri, ki je tekla za svoj narod, je rodila stoteri sad! Vsi mladeniči-vojaki, ki so padli od sovražne krogle, dali življenje na žrtvenik lastne grude. Marsikateri mladenič, ki je umiral, je zbral zadnje moči — in šepetal — ker — ni — več — moj — ljubi — dragi — dom . . . Takšno je bilo trpljenje, borba naših bratov, koroških Slovencev!

Uradne priprave

Ako je kdo v slovenskem jeziku vprašal domačina, kako bo glasoval, je dobil odgovor: «Tako, kot je moja sveta dolžnost: za narod moj, za dom, za Jugoslavijo! Proč z zatiralci, proč s tisočletnim hlapčevanjem in gosposvetski stol in gosposvetski zvon pričata, da se bliža čas prostosti — da poka zarja narodne svobode. Celó v Borovljah, kjer je bilo organiziranih nekaj tisoč slovenskih delavcev-socialistov, so njih vodje brez razlike ponovno in ponovno jasno in določno izjavili, da hočejo živeti v Jugoslaviji.

Dne 9. oktobra so se zaprle meje cone A. Na vsehprehodih so bile straže iz domačinov — na jugoslovanski naši strumni fantje, kojim je marsikak Sokol in Orel stal ob strani — na nemški njih plačani ljudje, med njimi celo univerzitetni študentje iz Avstrije in iz «Rajha». Nestrpnost je bila velikanska. Kmalu bi došlo do krvoprelitja in to prvo pri Mostiču, kjer so našo stražo, ker je baje prekoračila most za pol metra, Avstrijci, ki so bili v premoči, kratkotalo polovili in vtaknili v zapore nekega starega gradu. Pončič ob pol drugi uri se je po obvestilu takoj odpeljal načelnik Bruno Starč na lice mesta in s posebno energijo ob asistenci avstrijskega tajnika komisije osvobodil vse zaprte naše fante in jih povel v avtomobilu ob štirih zjutraj v Velikovec. Kmalu nato bi došlo skoro do krvoprelitja blizu Žrelca, kjer je zopet, ne menceč se za grožnje avstrijskih žandarjev, zgoraj imenovani gospod pomiril vzkipele duhove.

Glasovanje

In napočil je 10. oktober 1920 — nedelja! Solnce je zasijalo z vzhoda, kjer je že poprej obsijalo z blagodejnimi žarki našo lepo domovino Jugoslavijo. — Bodri jih — «naše volilce» — ex oriente lux — svetlo z vzhoda, daj jim, vsemogočni Bog, čvrsto voljo in neomahljivost — je bila naša molitev navsezgodaj zjutraj.

Ob sedmih zjutraj so začeli hoditi volilci v polnem številu na odkazana volišča, ki so bila skoro v vsaki večji občini. Na volilnem prostoru so bili razen članov glasovalnega odseka navzoči še štirje člani — poverjeniki — dva z jugoslovanske, dva z avstrijske strani.

Glasovalec je stopil v sobo za glasovanje in izročil glasovalno izkaznico. V zapisniku se ugotovi pravilnost, za beleži, da je oddal izkaznico, in nato dobi modri omoč (kuverta), na katerem je bilo natisnjeno Interallied Plebiscite

Commission Klagenfurt z dvema glasovnicama, velikima kot kaka posetnica (vizitka), ena zelene barve z napisom «Avstrija», druga lepa, bela z napisom «Jugoslavija». Po prejemu teh se je glasovalec podal v posebno celico, ki je bila zakrita, ker je vtaknil v omoč eno nepoškodovano glasovnico, ki naj bi po njegovi želji izrazila njegov glas. Drugo je moral strgati in konce istotako vtekniti v omoč, kojega je moral zalepiti. Izstopivši iz celice, je izročil ta omoč predsedniku komisije, ki ga je moral takoj vtakniti skozi špranjo v nabiralnik, ki je vedno stal na mizi. Nabiralnik je bil štirioglasta posoda iz lesa, zaklenjena in zapечатena od predsednika in tajnika občinskega volilnega odseka, s špranjo kakor pri pušicah, pol metra visoka, 30 cm široka. Nato je moral glasovalec zapustiti volišče. — Glasovanje je bilo strogo osebno — celo slepci so morali ob pomoči svojcev svojeručno izročiti omoč.

Ker so bili govori, demonstracije, glasba, odprte gostilne prepevane, so bile videti gruča ljudi resne — skrbnih obrazov — žalostnih pogledov.

Ob šestih zvečer se je glasovanje zaključilo. Nabiralnike so po spraznitvi sobe od glasovalcev skrbno zaprli pri odprtini in predsedniki in tajniki odsekov so jih zapечатili. Glasovalne izkaznice so prešteli in njih število ugotovili. Strinjati se je moralo s številom v zapisniku. Neporabljene glasovnice so se zapечатile, istotako glasovalni imeniki, ključ nabiralnika so stavili v omoč, ga istotako skrbno zapечатili, glasovalni imenik in zapisnik pridejali in vse skupaj izročili osebi, ki je kot pooblaščenec od nadrejenega okrajnega sveta sprejemal vse to v varstvo, in odvedel na sedež pristojnega okrajnega sveta. Povečini so bili ti pooblaščeneci angleški vojaki.

Okrajni svet se je takoj sestel in pričel skrutinij, t. j. štetje glasov. Natančno je ugotovil, da li je po predpisih nabiralnik zaprt, material ves doposlan, da li postoji kak sum o prevari ali prekani ali poškodbi volilnih pripomočkov, nadalje da li odgovarja število omočev številu glasovalnih izkaznic, da li postoji kak dvom ali ne. Nato so odprli vsak omoč za sebe, odvzeli celo glasovnico, jo pokazali vsem navzočnim in zapisali: «Za Jugoslavijo» ali «Za Avstrijo» en glas. Glas ali glasove za Jugoslavijo so dali v poseben omoč in ga zapечатili, one za Avstrijo v drugega. Ugotoljeno število se je končno v posebni zapisnik zapisalo.

Vsega skupaj za Jugoslavijo 10.405 (53%), za Avstrijo 10.093 (47%), torej vsekakor večina za Jugoslavijo! V teh krajih je uradno avstrijsko štetje leta 1910 naštelu kljub

vsemu pritisku nemških uradnikov 29.672 Slovencev in 9.636 Nemcev!

Skupaj 4873 za Jugoslavijo in 11.932 za Avstrijo. Leta 1910. je uradno štetje ugotovilo v teh pokrajinah 19.689 Slovencev in 13.301 Nemcev! V obeh conah torej za Jugoslavijo 41%, za Avstrijo 59%.

Dne 14. oktobra je proklamiral predsednik Peck v Celovcu na seji medzavezniške komisije, da je bilo oddanih za Avstrijo 22.095, za Jugoslavijo pa 15.278 glasov — in da s tem cona A pripade Avstriji, v coni B pa da odpade glasovanje, — ker z izidom glasovanja v coni A sama po sebi pripada istotako Avstriji.

Žalostno delo predaje uradnih poslov v coni A avstrijskim oblastvom je izvršil bivši srbski poslanik Hristić, kojemu je stal ob strani dr. Fran Skabernè. Dne 16. novembra 1920 je zadnji član naše delegacije zapustil Koroško.

Tako je bila končana žaloigra na Koroškem. Zmagal je nasprotnik — iz razlogov, kot so iz prednjega več ali manj razvidni. Zmagal je, ker je morda glasoval marsikdo Jugoslaviji naklonjenih pomotoma z napačnim listkom, ker so glasovali morda mrtvi, morda živi, ki poprej nikdar Koroške videli niso — dvakrat in trikrat — kljub vsemu prizadevanju medzavezniške komisije, plebiscit pravilno izvesti. Zmagal je gospodar nad stoletnim sužnjem. Zmagala je trgovska preudarnost, dobičkaželjnost in omahljivost nad ono svetlo lastnostjo, ki se imenuje domovino ljube, narodni ponos.

Na tisoče naših bratov je odtrganih od naše narodne in državne skupnosti. Lepa slovenska beseda ne uživa pravice, ki ji gredo po božjih in človeških zakonih.

Ko je poslanik Jovanović odšel, je rekel pomembne besede: Jugoslavija onih 15.278 glasov nikoli pozabila ne bo. Prišlo je slovensko Kosovo — kamen od Gospe svete nas bodri: vztrajajmo — bodrimo! V slovenskem narodu je moč, sila — ne more je streti nikak zmaj — v tej veri zaupajoč v narodno edinstvo kličemo našim bratom preko Karavank: Bratje, Vaše trpljenje je bilo brezmejno gorje... Vaša zemlja, ki jo je kri Vaših sinov napojila, ko so čuvali svojo domovino... Bratje, ki ste zaslužjeni, ki ste padli iz mraka v temo, pahnjeni iz prokletstva v robstvo... Upajte, da bo kri, ki je bila prelita na francoski zemlji, vaše — vstaje... Ostanite trdni in neizprosni na svojih domovih, v zemlji naših pradedov — ne prodajte jih tujcem. Slovenska beseda ostani Vam sveta, in nikdar pozabljeni od osvobojenih bratov Jugoslovancev...

Majavi pojmi

Mnogi resnično ne morejo doumeti, da je «Tržiški zvon» nepolitičen list. Zato so bili vabljeni vsi, da sodelujejo in po zmožnosti dopisujejo. Vem, da je nekaj vročehrvnih in nadvse zaljubljenih v politiko. Vem, da ravno tisti danes najbolj rohnijo po delavcu-uredniku, ki so ga pri zadnjih občinskih volitvah zelo laskavo z «gospodom» vabili voliti. Patudi to je storil in ustregel njihovim željam. — Majavi pojmi so to! Ne bom se spuščal v politično polemiko. Odgovarjam odkrito, da ne pripadam nobeni organizaciji in tudi list bo ostal tak, dokler ga bom jaz urejeval. Nekaj krepkih zaušnic mora urednik dobiti, saj za pustni torek je potrebna katera «trša». Nič zato. «Partaceglce» bomo pa ohranili za poznejši čas, ko bo preminula — o j ta zaljubljena politika. «Tržiški zvon» bo ostal tak kot je, in bo prinašal vedno kaj zanimivega.

Poročila

Prihodnja velikonočna številka bo izšla na Veliki teden, to pa zato, ker bo ravno obletnica nesreče pod Storžičem. Mislim, da bo postavljen spomenik in bo na Velikonočni

ponedeljek njegovo odkritje. Kakor mi je znano, bodo sodelovala tudi društva, zato bi moral odbor za postavitve spomenika gledati na to, da bodo povabljeni vsa društva.

Tudi «Tržiški zvon» se bo oblekel v lepšo obleko. Za naslovno stran lista bo narisal akademski slikar krasno sliko. Priobčene bodo tudi slike pokojnih ponesrečenih fantov. List bo izšel na šestih straneh.

Klišeje za velikonočno številko bo posodila druga tiskarna, za kar se na tem mestu najlepše zahvaljujem.

Glasovi z naših odrov

Sokolsko društvo je odigralo krasno kmečko igro «Zemlja». Igro je režiral gospod Žagar, ki se je tudi sedaj izkazal za dobrega režiserja. Odigrali so tudi Krekovo veselo igro «Tri sestre» v popolno zadovoljnost občinstva.

Naš dom na Skali. Prosvetno društvo je uprizorilo opereto «Cigan baron». Predvajalo jo je osemkrat, in sicer šestkrat v Trzinu in dvakrat v Kranju. Naslednja igra — kakor je bilo sporočeno — ni dovoljena, da bi dopisnik napisal kritiko za domači časopis. Seveda ni treba nobenih komentarjev. Pod vodstvom drugega režiserja bo dopisnik zopet predal uredniku dopis.

Odri od drugod

Prosveta v Kovorju. Ondotno društvo je igralo igro «Micki je treba moža» z največjim uspehom. Ljudstvo si želi takih iger!

Prosveta v Križah je odigrala več iger. Po odhodu kaplana-režiserja, se mladina sama izobrazuje. Društvo je uprizorilo več iger, ki so bile skrbno naštudirane.

S. Mohorov:

Ob zori

Dokončal je.

Utrujen povesti čopič, na licih mu igra lahka rdečica, oko seva sreče in zadovoljstva. Za hip zapre oči, odpre jih iznova in se ozre na dovršeno sliko. Vsa njegova duša vzdrti vesolja, da se mu je posrečila najlepša njegovih idej. Ves srečen strmi na sliko. A bolj ko jo gleda, in bolj ko se mu duša poglablja v umotvor, teže in teže mu postaja pri srcu. Neznano čustvo ga spreleti, nerazumljiv strah mu seže v srce, čuden nemir zatrepeče v njegovih očeh.

«In jaz da bi bil to ustvaril?!»

Križanemu pogleda v obraz. Kdo je vodil njegovo roko, ko je z eno samo črto zarisal ono neskončno žalobno potezo na obličje Trpečega, potezo, ki razodeva toliko trpljenja, toliko bolesterne udanosti? In tisto-le umirajoče oko, ali ne zre naravnost vanj, kakor da hoče prodreti do njegove duše, kakor da hoče seči do njegovega srca očitajoče in proseče: «Glej, ljubil sem te, a ti si me izdal, pozabil, zavrge!»

Umetnik vztrepeče.

Kdo je ta, ki tako uničevalno zre nanj, ki podira s svojimi ranami kupljeni mir njegove duše, njegove vesti?...

«Da, Ti si moj Bog, a takega Te ne morem zreti, takega Te ne smem zreti!»

Dvigne čopič, da zabriše tisto potezo, tisti umirajoči pogled, da izbriše, kar je ustvaril nevede...

Roka mu omahne.

«Ne morem, ne morem!»

Strt se vrže na stol in strmi predse. Tam blizu srca pa začne škrtati črv, ki je spal toliko let tih in miren, črv, ki ni umrl. Vest se mu nenadoma vzbudi, in ves se prestraši, ko zapazi, da tiči onemogel sredi močvirja...

Kdo mu pomore, da se dvigne?

«Bodi mož in dvigni se sam!»

Po veliki planjavi tava nekam v daljo. Nič ne ve, kam ga vodijo stopinje, tema leži nad pusto planjavo, le daleč tam zadaj zadržeta zdaj in zdaj medla lučka. Preslabotna je, da bi razgnala temo, da bi razsvetlila pot pred njim.

«Ah tam so moji mladi dnevi, tam sem bil srečen!»

Poln hrepenenja se ozre nazaj. Isti hip se dvigne izza lučke senca in plava skozi temo za njim. Naglo in silno kakor materina ljubezen priplava do njega. Drgetaje se ozre vanjo. Velika rana ji krvavi na prsih; skozi meglo, ki zakriva nje obraz, vidi nje velike in lepe oči tako žalostne, tako ubite...

«Kdo si?»

Glas mu zamre, strahu in groze se ves trese.

«Mati, ali si ti? Kdo te je ranil? Govori, da se maščujem!»

Z utrujenim korakom tava naprej, in senca se plazi ob njegovi desni. Tema narašča in se gosti, on pa misli mučne misli in pot mu lije s čela.

Spomni se božične noči iz pozabljene preteklosti, one zadnje noči, ki je v pusto in temno sedanost sevala s srebrnim trakom mladega sijaja. Ovenčan z bogatimi sanjami, poln načrtov in poln mlade sreče se je vračal od polnočne službe božje. V srcu mu je počivalo sto tisoč nad, vse so bile lepe, vse jasne, vse vesele; na nebu pa je migljalo sto tisoč zvezdic, vse so bile lepe, vse jasne, vse vesele. Tam gori v tistem oceanu neizmernosti so drhte in gledale doli na zemljo, gledale so krasoto svete noči in se radovale in tiho oznanjale: Gloria in excelsis!... A njegova duša je

prepevala pesem o Novorojenem, pesem življenja, in življenje se mu je zdelo tako bogato in vse na svetu tako lepo, povsod samo cvetje, samo mladostje, brsteče in klijoče življenje. Ljudje so se mu zdeli tako dobri, in Bog nad oblaki tako dober!

Bil je v osmi šoli; sama sta živela z materjo, pomanjkanja nista trpela, nezadovoljnosti nista poznala. A tisto sveto, čudovito noč mu je bilo gorje rojeno: mati se je v mrzli noči prehladila, se vlegla in ni več vstala. Ni več vstala, zakaj položili so jo v grob in so jo zakopali. Stara je bila, in nje moči so bile šibke. A on je neprestano prosil Boga, naj mu jo ohrani do poznih let, naj napravi čudež, da le mati živi...

In zdaj je umrla, njegovo srce pa je postalo ledeno in brezčutno. Strastno je zasovražil Njega, ki mu je vzel edino bitje, ki ga je imel in ljubil. Od tedaj pa tudi zanj ni bilo več miru in ni bilo tolažbe. Zaman je veselja iskal v uživanju, zaman je sreče iskal v grehu. Bolest je oslepila njegove oči, zato ni mogel najti miru, zato je sovražil Boga in je padal in se pogrezal navzdol...

Enkrat pa se je nebo zjasnilo. Temni in težki oblaki na obzorju so se pregnali, zagospodovalo je veličastno solnce. Novo življenje je začelo kliti po vseh poljih, po vseh gozdih in travnikih. Pa rožice so cvetle, in ptičke so pele, in po vsej zemlji ni bilo nič drugega kakor veselje: takrat je spoznal Milico, jo vzljubil in jo vzel za ženo. A veselje je zopet izginilo s sveta, ptičke so se poskrile, in rožice so ovenele. Po vseh poljih, po vseh gozdih in travnikih je bilo zamorjeno vstajajoče življenje. Na obzorju so se zopet zbrali temni in težki oblaki ter zakrili veličastno solnce: Milica je umrla.

«Nebo se norčuje!»

«O, ko bi se mogel maščevati, ko bi Te mogel ponižati. Ti krvoločni gospodar nad oblaki!»

Bolest in sovraštvo sta mu preslepila oči, da je po krivih potih iskal tolažbe, da je živel v divji jezi z Bogom in je spet padal in se pogrezal navzdol, globoko in brez vse rešne poti...

In zdaj je tu.

Ozira se na pot za seboj. Strašna je in dolga, vleče se v brezkončnost. Pred seboj pa vidi le temo, ki ga vklepa vedno trdnjeje. Zdi se mu, da hodi po labirintu, sam ne ve, kam. V duši čuti, da ga je strah, ker ve, da gre v pogubo, da ga ni izhoda iz te noči. Čemu je zdaj tu, čemu trepetu strahu, če je pot, ki hodi po njej, ravna in poštena?

Misli se mu zmedejo, tema postaja gostejša in gostejša, strah se mu vlega na dušo vedno hujše, vedno bolj zoprno.

Skrivnostna senca pa plava tiho ob njem in ne obrne oči z njega. Nje oči sevajo še vedno žalostno in pobito... Zazdi se mu, da je že videl nekje te-le oči. S temi očmi ga je zrla njegova mati takrat, ko je visel med življenjem in smrtjo, s temi širokoodprtimi očmi je bedela ob njegovi bolniški postelji in štela utripe njegovega srca in se zjokala od veselja, če je mogel dvigniti težke trepalnice in se ozreti vanjo...

Ah, ranjena je na prsih! Kdo je bil tako neusmiljen, odkod rana in odkod zgoščena kri?... Razreši se mu strašna uganka: globoko v srcu začuti velikost svoje pregrehe in hudobijo svojega lahkomišelnega življenja. Tema se gosti, da ne vidi nikamor, le senco vidi ob svoji strani, strašno senco, ki se ga skoraj dotika, očitajoč mu, proseč ga usmiljenja.

«Moj Bog, potolaži me!...»

Pojdi, neumnež! Bog te je zavrge! Smejati si se Mu v obraz, ko si stiskal pesti in Ga preklinjal, in zdaj Ga prosiš tolažbe?

«Gospod, hiti mi pomagat!...»

Novo moč začuti v udih, z novim pogumom se ojunači duša.

Tam v silni daljavi se svetlika dan, in zlato jutro se napoveduje in zlata zarja se razliva. Vedno bolj raste morje svetlobe, a tema umira v valovju žarkov. In glej, iz zarje vstajajo temni obrisi mesta, nad mestom Kalvarija s tremi križi...

Notranja sila ga žene za zarjo in za žarki tja pod križe. Srednji plava v prečudnem ognju. Na njem pa umira On, ki je Bog... Ves je stopen, ves v krvi, ves v bolečinah. Ljubezen diha joče oko Sina človekovega se upre vanj, in poražena je njegova jeza, prebit je led mrzlega srca. Pade pod križ in prosi usmiljeja.

«Odpusti, odpusti!»

«Pojdi v miru, saj nisi vedel, kaj si delal!»

Glej, in odpira se nebo, angeli plavajo na zemljo, njih krila so solnčni žarki, in njih lica so vedro veselje. Trumoma prihajajo z zlatimi čašami pa mu dajejo pit. Življenje in mir in blaženost in zadovoljnost srca iz njih.

V višavah prepevajo angelski kori, nebesa slave Gospoda. Pogledi Križanega so topli kakor prvi dih pomladi.

«Ostani pri meni, prijatelj, da te napojim z nebeškim mirom!»

Moj Gospod in moj Bog! Verujem v Tvoj mir, verujem v Tvojo luč!

Ob strani stoji bela postava, lica ji žare, njene oči so uprte v njegove.

«Matil!»

Na zlatih žarkih se prepeljavajo kerubi, v njih sredi diha tiha vijolica. Zgane se, ko ga zadene njeno nedolžno, v sreči se topeče oko.

«Milica!...»

Umetnik se prestrašen zave.

Solnce je z zadnjimi žarki pogledalo v sobo, vsesalo se je na njegove oči in odtod je posijalo na sliko, na obličje Kristusovo, na tisto čudovito, bridkostno potezo. In zgrudil se je pred delo svojih rok in je molil k svojemu Stvarniku...

Nebo se je zjasnilo. Temni in težki oblaki so se pregnali z obzorja, zagospodovalo je veličastno Solnce. Novo življenje je vstajalo po vseh poljih, po vseh gozdih in po zelenih tratah... V njegovi duši je zazvenela pesem pre-rojenja, in življenje se mu je zazdelo tako bogato in vse na svetu tako lepo, povsod samo cvetje, samo mladost, vstajajoče, klijoče življenje...

Na zlatih žarkih so se prepeljavali kerubi, iz njih srede mu je dvojje vdanih src naproti dihalo gorko ljubezen.

«Sin moj, moje veselje si bil, ko sem slonela ob tvoji bolniški postelji in sem štela utripe tvojega srca in sem se zjokala od veselja, če si se mogel ozreti vame: bodi stanovit!»

«V prečisti ljubezni sva bila združena, ljubljene, ne padi nazaj in ne omagaj!»

«Gospod, hiti mi pomagat!»

Umetnik se dvigne, z naglo kretnjo stisne čopič in začrta pod sliko:

In cruce salus.

Človek in bacil

(Nadaljevanje.)

Oče in mati sta bolniku umrla, ko je imel komaj petnajst let. Oba bajé jetična. Dva brata mu je vzela «hitra» jetika, on in njegova sestra sta še ostala. Pred kratkim se je bil poročil. Mlada žena mu streže, v zibelki je srčkano dekletce.

Leto in pol pozneje sem moral zopet v to vas, v to hišo. Klicali so me k deklici. «Božjast ima», so mi rekli, ko so prišli po mene. Brez dolge preiskave sem spoznal: Ni božjast, ki zvija ude ubogemu črvčku. Jetika možganskih mren se je je prijala. Ni pomoči.

Dve leti pozneje je prišla tudi sestra k meni. Bila je tudi ona bolna. Ozdravela je in je danes mati treh otrok.

Kdo ne pozna sličnih družin, kjer je «jetika doma». Od nekdanj je bilo tako. Od nekdanj so ginevali celi rodovi v prerani grob. Jetika jih je vzela. Pa so ljudje ugibali in spoznali: podeduje se ta morilka. Gorjé hiši, kjer se enkrat naseli. Ne znebi se je več.

Ostanke tega mnjenja srečamo še danes skoraj vsak dan. Vedno in vedno slišim iz ust prestrašenih bolnikov: «Toda, kako sem vendar mogel dobiti jetiko, ko je naša družina tako zdrava? Nikjer nobenega sledu jetike pri nas!»

Jetika kot dedna bolezen, jetika kot neizogibna usoda, proti taki jetiki se ni mogoče boriti. Komur je namenjena, njega dobi v svoje pesti. Vsak odpor bi bil zaman.

Toda v toku stoletij se je vendar tu pa tam pojavilo spoznanje, čeprav v začetku le poredkoma, da je možen še drug odgovor na vprašanje: odkod jetika?

Nevidni sovražnik

Leta 1789. je izdal visoki državni svet benečanske republike strog ukaz. Kadar umre jetični, naj sežgo vse njegove stvari. Kaznovan bo s hudimi globami, kdor ne bi ubogal. Slično so ukrenili vladarji Francije in kralji neapeljski.

Jetika je nalezljiva. Sem pa tja je tako učil kak učeni zdravnik. Njegova beseda pa je prestrašila mogočnike, ki jim je bil še v kosteh strah pred drugimi kugami, ki so takrat pogostoma pustošile Evropo. Toda kje je ono, kar prenaša jetiko od bolnega na zdravega? Je-li zrak, ki je kužen? Je-li v vodi, v zemlji, v zidovju hiš nevarna kužna kal?

Osemdeset let pozneje, leta 1865. je francoski učenjak Villemín* vcepil pod kožo domačih zajčkov in psov male drobce onih delov človeškega telesa, ki jih je razjedala jetika. Nekaterim živalicam pa je stavil pod kožo kapljice izmečka jetičnega bolnika. Zajčki in psi so poginili za jetiko. «Vzrok jetike», pravi v preprostih besedah Villemín, «je torej neka snov, ki se da precepiti od človeka na zajčka». In malo pozneje: «Snov, ki povzroča jetiko, tiči v telesu bolnika in se tam množi». Dokazano je bilo, neizpodbitno dokazano, da je jetika nalezljiva, akopprav še nihče ni vedel povzročitelja jetike.

Zopet nekoliko let pozneje, leta 1882., je sedel pred svojim drobnogledom zdravnik Robert Koch. Razburjen si je mel kratkovidne, dobrohotne oči. Kaj je to? Kaj pomenijo te drobne palčice pod povečalno lečo? Posušil in barval je pljunek jetičnega. Sedaj pa kar mrgoli pod lečo teh drobnih palčic. Je-li mogoče, da je to povzročitelj jetike?

Vzel je zopet in zopet pljunke. Opral jih je in očistil vseh primesi. Potem pa jih je vbrizgal morskemu prasičku pod kožo. Potrpežljivo je čakal. Ko pa je živalica poginila, je dal enega od malih vozličkov iz njenega drobovja — vozliček se imenuje latinsko «tuberculum», odtod ime «tuberkuloza» — zopet na drobnogled. Zopet so bile tu te drobne palčice, zopet in zopet. Kakorkoli spremenil poskus: ali vzame izmeček iz ust jetičnega, gnoj iz ran pri kostni jetiki, odpadke iz čreves bolnika s črevesno jetiko, vedno isto, vedno ti drobni bacili. Povzročitelj jetike, bacil jetike je bil odkrit. Velikemu učenjaku na čast so ga imenovali «Kochov bacil».

(Dalje prihodnjič.)

* Izgovarjaj: Vilmén.

Priložene so tudi položnice. Vsak stalni naročnik naj jo izpolni in napiše na robu položnice s črnilom «za časopis» in odda na pošti naročnino za vse leto. Celoletna naročnina znaša samo 12 dinarjev.

